

TAKSONOMIA I STRUKTURA PRZYMIOTNIKÓW LITEWSKIEGO LEKSYKONU OSOBOWOŚCI

mgr Ana Ivanova

Podjęcie psycholeksykalne w teorii cech wychodzi z założenia, że wiedza o najważniejszych różnicach indywidualnych między ludźmi została utrwalona w leksykonie języków naturalnych. Zatem badając strukturę tych leksykonów jesteśmy w stanie odkryć cechy uniwersalne dla wszystkich kultur oraz wymiary, które są unikalne dla niektórych spośród nich. Język litewski należy do nielicznej grupy języków bałtyckich, która na przestrzeni wieków poddawała się wpływowi języków słowiańskich oraz germańskich, a więc badanie jego struktury psycholeksykalnej wydaje się istotne dla rozwoju dziedziny psychologii: odmienność języka litewskiego może znaleźć odzwierciedlenie w odmiennej strukturze opisu osobowości, która jest specyficzna dla kręgu bałtyckiego lub też potwierdzić tezę o uniwersalności cech w kulturach europejskich.

Badania własne zostały zrealizowane w dwóch etapach. Pierwszym krokiem była taksonomia psycholeksykalna zawartości słownika litewskiego w celu identyfikacji leksykonu różnic indywidualnych. Po konsultacji z czołowymi językoznawcami za źródło właściwości ludzkich obrano aktualnie najnowszy i najpełniejszy Słownik Ogólnego Języka Litewskiego. Selekcję poprzedziły szkolenia 8 sędziów, dla których język litewski jest językiem ojczystym. Członkowie zespołu badawczego dokonali selekcji zarówno przymiotników, jak i rzeczowników typologicznych, rzeczowników atrybutywnych oraz imiesłowów opisujących różnice indywidualne. Łącznie wyłoniono 9 688 deskryptorów osobowych. Następnie 6 sędziów dla których język litewski jest językiem ojczystym i którzy poprzednio uczestniczyli na etapie selekcji, dokonali klasyfikacji wyselekcjonowanych terminów osobowych posługując się niemieckim systemem kategorii różnic indywidualnych. Zweryfikowano trafność oraz rzetelność decyzji klasyfikacyjnych.

W drugim kroku ustalono strukturę opisu osobowości na bazie 629 deskryptorów osobno dla samoopisu (519 studentów) oraz opisu innych (554 studentów) w zakresie różnych części mowy: przymiotniki uzupełniono o rzeczowniki typologiczne, rzeczowniki atrybutywne oraz imiesłowy, które są unikalne pod względem morfemicznym i nie posiadają odpowiedników w przymiotnikach. Wyodrębniono struktury atrybutów ludzkich od 1 do 8 czynników na danych ipsatyzowanych metodą głównych składowych przy zastosowaniu rotacji *Varimax*. Przeprowadzone analizy wykazały, że optymalna struktura typu *self-rating* w

języku litewskim zawiera pięć wymiarów: (1) Ekstrawersja, (2) Ugodowość, (3) Intelpekt, (4) Sumiennność oraz (5) Stabilność emocjonalna. Z kolei optymalna struktura typu *peer-rating* jest strukturą czteroczynnikową: (1) Ugodowość, (2) Kompetencja, (3) Ekstrawersja oraz (4) Stabilność emocjonalna.

Porównanie emicznych struktur opisu osobowości od 1 do 6 czynników do Wielkiej Jedyńki, Wielkiej Dwójki, Wielkiej Trójki, Wielkiej Piątki, Wielkiej Szóstki oraz Sześcioczynnikowego Modelu Osobowości wykazały wysoką replikowalność międzyjęzykowych struktur od jednego do trzech czynników w języku litewskim, a także dobrą replikowalność Wielkiej Piątki w perspektywie samoopisu. Międzyjęzykowe struktury sześcioczynnikowe zostały jedynie częściowo odzwierciedlone w litewskim leksykonie osobowości.

Zrealizowane badania własne otwierają drogę przyszłym dociekaniam naukowym. Zastosowanie procedury, która jest kompatybilna z badaniami w innych krajach, umożliwia włączenie się we wspólne przedsięwzięcia międzynarodowe w celu porównania struktur leksykonów osobowości w różnych językach. Ponadto opracowanie bazy deskryptorów osobowych języka litewskiego oraz dysponowanie wynikami klasyfikacji tworzy fundament dla dalszych licznych badań psycholeksykalnych jednego z dwóch pozostałych języków bałtyckich.

Słowa kluczowe: podejście psycholeksykalne, struktura psycholeksykalna, struktura czynnikowa, język litewski, leksykon osobowości, samoopis, opis innych